

מעמד המורה בישראל בשנת תשפ"א: השלכות משבר הקורונה

דוח מחקר

יצחק גילת

פברואר 2021

אדר תשפ"א

תקציר

רקע

מראשית ימיה של מערכת החינוך בישראל הושקעו מאמצים רבים לשיפור מעמד המורה, מתוך מודעות להשלכות הרבות שיש לו על פני החינוך ועל פני החברה. מאמצים אלה נמשכים עד היום והסוגיה של מעמד המורה בחברה נמצאת במרכז השיח החינוכי והציבורי. כדי לבחון באופן אובייקטיבי את מעמד המורה ולהעריך את השינויים החלים בו בעקבות מאמצים יזומים ובעקבות אירועים בלתי מתוכננים היכולים להשפיע עליו, יש צורך בכלי מדידה אחיד. מכללת לוינסקי לחינוך פיתחה לפני שש שנים שאלון למדידת מעמד המורה, ועוקבת אחריו באמצעות סקר הנערך מידי שנה. בשנה הנוכחית נוסף עניין מיוחד למעקב על מעמד המורה, בעקבות מגפת הקורונה, שיצרה טלטלה עזה במערכת החינוך וחייבה שינויים מהירים ומשמעותיים בפעילותם של המורים בכל מוסדות החינוך. הסקר שנערך בשנה הנוכחית בחן את מעמד המורה באמצעות השאלון האחיד, המועבר בכל שנה, במטרה לבחון האם חלו שינויים. בנוסף, נכללו שאלות ישירות בנוגע להשפעת המעבר להוראה מרחוק על מעמד המורה.

מתודולוגיה

המשתתפים הם 500 משיבים מעל גיל 18, המהווים מדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית בישראל. הנתונים נאספו באמצעות שאלון מובנה שכלל שני חלקים: א. שאלון אחיד למדידת מעמד המורה, שפותח במכללת לוינסקי לחינוך ומשמש לצורך מעקב קבוע על מעמד המורה בישראל¹. השאלון בוחן את מעמד המורה, בהשוואה לחמישה מקצועות אחרים – רופא, עורך דין, איש הייטק, עובד סוציאלי ואיש צבא קבע - באמצעות שבעה ממדים המגדירים מעמד חברתי של בעל מקצוע: תרומה לחברה, יוקרה בעיני החברה, יוקרה בעיני המשיב, המקצוענות הדרושה במקצוע, התפתחות מקצועית, אטרקטיביות (רצון שהילד יעסוק במקצוע) ונאותות השכר. המשיבים מתבקשים להעריך כל אחד מן המקצועות, בכל אחד מן הממדים, על סולם של שש דרגות. ב. החלק השני התמקד בתקופת הקורונה. הוא כלל שאלה ישירה בנוגע להשפעת הקורונה על מעמד המורה, ועמדות לגבי תפקוד המורים במהלך תקופת הקורונה. השאלון הופץ בחודש פברואר 2021, שנה שלימה לאחר המעבר להוראה מרחוק בשל מגפת הקורונה.

¹ גילת, י' ונגרוביץ', נ' (2018). מעמד המורה בישראל כיום. דפים, 68, 11-27

ממצאים

- א. המעמד החברתי של המורה, כפי שחושב על ידי ממוצע כל הממדים הכלולים בשאלון, הוא 3.92 בסולם של שש דרגות. הוא נמוך מהמעמד של רופא (5.22), איש הייטק (5.04), עורך דין (4.36) ויש צבא קבע (3.98) וגבוה מן המעמד של עובד סוציאלי (3.71). מדרג זהה של ששת המקצועות נמצא גם בכל השנים הקודמות בהן נערך הסקר.
- ב. **השוואה בין השנה שעברה לשנה הנוכחית, במעמד המקצועות השונים, מראה שיפור קל (אך כמעט מובהק) במעמד של מורה ובמעמד של רופא.** לא חל שינוי במעמד החברתי של המקצועות האחרים. יתכן ששיפור זה נובע מכך שרופאים עמדו בחזית המאבק בקורונה ומורים נשאו בנטל של המשך הפעלת מערכת החינוך, על המורכבות הרבה מאד שאפיינה את השנה האחרונה.
- ג. השוואה בין השנה שעברה לשנה הנוכחית בממדים השונים המרכיבים את הציון הכול של מעמד המורה מראה **שיפור קל, אך מובהק סטטיסטית בשלושה ממדים: ההתפתחות המקצועית שהמקצוע מאפשר, האטרקטיביות של המקצוע ונאותות השכר.** השיפור בהתפתחות המקצועית יכול להיות מוסבר בכך, שמורים הרחיבו את מאגר מיומנויות ההוראה שלהם לסביבה המקוונת. השיפור ברצון שהילד יעסוק בהוראה יכול להיות מוסבר בביטחון התעסוקתי של מורים, אשר בא לידי ביטוי במשבר הקורונה.
- ד. ממצא מעניין בנוגע להוראה בתקופת הקורונה, מתבטא בכך כי **יותר ממחצית המשיבים (54%) צפו בשיעורי הזום של המורים, במידה רבה.** שיעורי הזום הביאו, אם כך, את הכיתה "לתוך הבית" ואפשרו להורים ולבני משפחה אחרים, להתרשם ישירות מעבודת המורה, כפי שמודגם בהערה של אחד המשיבים: "ראינו את תפקיד המורה ושליחותו בזום, אתה מקבל הצצה חד פעמים להתמודדות המטורפת של המורים עם כמות גדולה של ילדים, הפרעות, שיח ללא נימוס וזלזול רב של הורים בעיקר בדרישות המורה והמערכת". עד לתקופת הקורונה, הורים עצבו את תפיסותיהם לגבי ההוראה, ממידע עקיף, כגון דיווחים של הילדים או של הורים עמיתים וכעת יש להם בסיס מידע אמין יותר לעיצוב עמדתם.
- ה. **בניתוח שבחן את השפעת הקורונה על מעמד המורה, חולקו המשיבים לקבוצה של צפייה רבה במפגשי הזום ולקבוצה של צפייה מועטה.** התקבלו ממצאים שונים בשתי הקבוצות: בקבוצת הצפייה הרבה, ההשפעה החיובית (32%) הייתה כמעט כפולה מההשפעה השלילית. בקבוצת הצפייה המועטה, ההשפעה השלילית (24%) הייתה גבוהה במקצת מההשפעה החיובית (21%).
- ו. ניתוח הנימוקים **להשפעה החיובית על מעמד המורה העלה שתי סיבות: א. המסירות של המורים לעבודתם.** לדוגמא: "המורים היו צריכים ללמד את עצמם

באופן מידי, דרך עבודה שונה לחלוטין ללמד. להסתגל למשהו אחר שלא לימדו אותם, בנוסף, יש להם את המשפחה שלהם שעליהם לטפל בה בו זמנית עם ההוראה. שאפו". ב. איכות ההוראה בתחום הלימודי והרגשי. דוגמא: גם כך הערכתו מאוד.. ואז, בקורונה, כשאני בבית – ראיתי את המחנכת של בתי (כתה ח') בפעולה, זכיתי להיות הזבוב על הקיר כמה פעמים – וזה היה מרגש. מדהים. החום והאהבה שהיא מקרינה לתלמידים מבלי לפגוע במקצועיות ובסמכות, ובכלל רואה את האתגרים שבעבודת המורים".

- ז. ניתוח הנימוקים להשפעה השלילית על מעמד המורה העלה שתי סיבות: א. יכולת מקצועית נמוכה. דוגמא: המעמד נשחק יותר והפגין את חולשתו של המורה ביכולת שלו לעניין ולשלוט על חינוך הכיתה" ב. פער בין תגמולים להשקעה. דוגמא: "לדעתי, הם אינם צריכים לקבל משכורת מלאה, כשההורים ממלאים חלק נכבד מתפקידם, וחלקם לפחות מנצל זאת לרעה ולא משקיע כנדרש בילדים".
- ח. ניתוח השאלות שבחנו את תפקוד המורים בתקופת הקורונה העלה כי רוב גדול של המשיבים (85%) סבורים כי מסירות המורים לעבודתם היתה גבוהה, כ 75% מרוצים מההיבט הרגשי – הקשר בין המורה לילד והקשר בין המורה להורה, ובערך 60% מהמשיבים סבורים כי רמת ההוראה בזום הייתה גבוהה. שביעות הרצון מההוראה הא-סינכרונית (כגון שימוש בסרטונים ומצגות שנשלחו לילדים) הייתה גבוהה יותר משביעות הרצון מההוראה הסינכרונית (מפגשי הזום).
- ט. שתי מסקנות עיקריות עלות מן המחקר: א. תפקוד המורים במשבר הקורונה זוכה להערכה גבוהה, במיוחד בקרב מי שצפו ישירות בהוראה שלהם. ב. על עף ההערכה הגבוהה, השינוי במעמד המורה הוא מצומצם מאד. יתכן שהמעמד התקבע בתודעה של החברה בישראל במשך שנים, ורק שינויים מתוכננים מהותיים במערת החינוך (כגון מתן אוטונומיה רבה לבתי ספר) עשויים לשנות אותו באופן משמעותי.

מעמד המורה בישראל בשנת תשפ"א:

השלכות משבר הקורונה

רקע

ניתן לראות במעמד המורה בחברה צומת דרכים, שאליו מתנקזות סוגיות מרכזיות בשדה החינוך ובממשק שבין החינוך לבין החברה. סוגיות אלה כוללות, בין השאר, את מאפייני הבוחרים בחינוך כתחום עיסוק, את איכות ההוראה, את הישגי התלמידים ואת איכות הבוגרים של בתי הספר. לאור זאת ניתן להבין את המאמצים הבלתי פוסקים המושקעים – בארץ ובעולם – להעלות את מעמדם של המורים בחברה. מאמצים אלה הושקעו במדינת ישראל כמעט למן ראשיתה של מערכת החינוך. אחד הביטויים שלהם הוא פעולתן של יותר מחמש עשרה ועדות אשר הוקמו במטרה לשפר את מערכת החינוך, והציבו את שיפור מעמד המורה כאחד היעדים המרכזיים. כדי לבחון את הצלחת המאמצים לשפר את מעמד המורה, יש צורך בכלי מדידה מתאים, שיאפשר לבחון באופן אובייקטיבי – עד כמה שניתן – את השנויים המתחוללים במעמד המורה לאורך זמן, ולקשר בין שינויים אלה לבין אירועים משמעותיים המתחוללים במדינה. אירועים אלה כוללים גם רפורמות יזומות, כגון "אופק חדש" ו"עוז לתמורה" וגם אירועים בלתי מתוכננים, בעלי השפעה חזקה על שדה החינוך, כגון משבר הקורונה, המלווה אותנו מאז פברואר 2020.

מכללת לוינסקי לחינוך פיתחה שאלון למדידת מעמד המורה בחברה². שאלון זה מועבר מזה שש שנים במועד קבוע – חודש פברואר - ומאפשר לבחון האם חלים שינויים במעמד המורה. הממצאים מראים כי במהלך שש השנים האחרונות לא חלו שינויים משמעותיים במעמד המורה. בחודש פברואר 2020 התחוללה במערכת החינוך טלטלה עזה כתוצאה ממגפת הקורונה, כאשר ההוראה עברה באופן גורף ומידי למתכונת של הוראה מרחוק. ניתן לראות שינוי זה כחסר תקדים בהיקפו ובעוצמתו הפוטנציאלית, על כל המרכיבים של מערכת החינוך. השאלון הועבר שלושה שבועות אחרי המעבר להוראה מרחוק התקבלו לא הראו שינוי במעמד המורה, בהשוואה לשנים קודמות. יחד עם זאת, בשאלה ישירה אודות השפעת הקורונה על מעמד המורה, (שנוספה לשאלון הרגיל), התברר כי כשליש מן המשיבים שינוי את דעתם לחיוב. הסקר הקודם הועבר, כאמור, כשלושה שבועות אחרי המעבר הפתאומי להוראה מרחוק, כאשר מערכת החינוך כולה הייתה במצב של מעבר והתארגנות למציאות החדשה, הן מבחינה ארגונית והן מבחינה פדגוגית. תקופת זמן כזאת היא מצומצמת מידי מכדי להעריך

² גילת, י' וונגרוביץ', נ' (2018). מעמד המורה בישראל כיום. דפים, 68, 11 - 27

את ההשלכות של שינוי משמעותי כל כך, על מעמד המורה, שהתעצב בתודעה של הציבור בישראל במהלך עשרות שנים.

הסקר המוצג בדוח הנוכחי, נערך כשנה אחרי התפרצות הקורונה. בשנה זאת התקיים חלק גדול מהלימודים בהוראה מרחוק ומערכת החינוך עמדה במרכז השיח הציבורי בנוגע לתפקודה במציאות החדשה. המורים עצמם נחשפו באופן הרבה יותר אמתי לאוכלוסיית ההורים, כתוצאה מהשיעורים הסינכרוניים בזום, שבהם הורים יכלו להתרשם מכישורי ההוראה של המורים כמו גם מהקשר הרגשי עם התלמידים. חשיפה כזאת של המורים יכולה להשפיע על תפיסת המעמד של המורה בחברה. הסקר הנוכחי בחן האם חל שינוי במעמד המורה לאור השינויים במערכת החינוך עקב משבר הקורונה. על מנת לענות על שאלה זאת, עשינו שימוש בשאלון הסטנדרטי, המאפשר להשוות בין התוצאות שהתקבלו בנקודת הזמן הנוכחית, לשנים קודמות. כדי לקבל מידע עשיר יותר על השפעת המעבר להוראה מרחוק, הוספנו שאלות ישירות הבוחנות נושא זה.

מתודולוגיה

תיאור המדגם

בסקר השתתפו 500 משיבים, המהווים מדגם מייצג של המגזר היהודי³, מחצית מהם נשים. התפלגות לפי הזיקה לדת של המשיבים היא: 46% חילוניים, 34% מסורתיים, 13% דתיים ו 9% חרדים. גיל המשיבים הממוצע הינו 42.72 (SD=15.70), כאשר גילו של המשיב הצעיר ביותר הינו 18 וגילו של המשיב המבוגר ביותר הינו 84. ממוצע שנות הלימוד של הנבדקים הינו 14.1 שנים (SD=3.3), אנשי חינוך מהווים 15% מן המשיבים. אחוז ההורים לילדים הלומדים במערכת החינוך (מגן ילדים עד י"ב) הוא 47.

כלים

הנתונים נאספו באמצעות שאלון שפותח במיוחד במכללת לוינסקי לחינוך במטרה לפתח מדד להערכת מעמד המורה בחברה. המשיבים לשאלון התבקשו להעריך שישה בעלי מקצוע, ביניהם מורים, בהתייחס לשבעה ממדים הכלולים במשמעות התיאורטית של מעמד חברתי של מקצוע. ממדים הבאים: (1) מעמד בעל המקצוע בחברה; (2) תרומתו של בעל המקצוע לחברה; (3) רמת המקצוענות הדרושה מבעל המקצוע; (4) מעמד בעל המקצוע בעיני המשיבים; (5) המידה שבה המקצוע מאפשר התפתחות אישית; (6) מידת הרצון שהילד שלהם יעסוק במקצוע; (7) והמידה שבה השכר שמקבל בעל המקצוע הוא ראוי. בעלי המקצוע

³ המדגם לא כלל משיבים מהאוכלוסייה הערבית בישראל. בדיקת מעמד המורה באוכלוסייה הערבית תיעשה בסקר נפרד.

שאותם מעריכים, נוסף על מורים, הם: רופאים, אנשי היי-טק, עורכי דין, אנשי צבא קבע ועובדים סוציאליים. בכל השאלות התבקשו המשיבים לסמן את תשובותיהם על סולם עם שש דרגות.

במטרה לבחון ביתר פירוט את השפעת ההוראה מרחוק על מעמד המורה, הוספנו מספר שאלות: ראשית, שאלה ישירה, שבה התבקשו המשיבים לבחור אחת מבין שלוש אפשרויות, ולנמק את בחירתם: 1. השפעה חיובית 2. השפעה שלילית על מעמד המורה 3. היעדר השפעה על מעמד המורה. שנית, עמדות כלפי הוראה בתקופת הקורונה. הללו נמדדו באמצעות היגדים המתייחסים להיבטים דידקטיים ורגשיים של ההוראה, כגון: "רמת ההוראה במפגשי הזום הייתה גבוהה" ו " אני מרוצה מהקשר בין המורה לבין הילד שלי בתקופת הקורונה". בכל השאלות התבקשו המשיבים לסמן את מידת ההסכמה שלהם עם היגדים על סולם של שש דרגות.

ממצאים

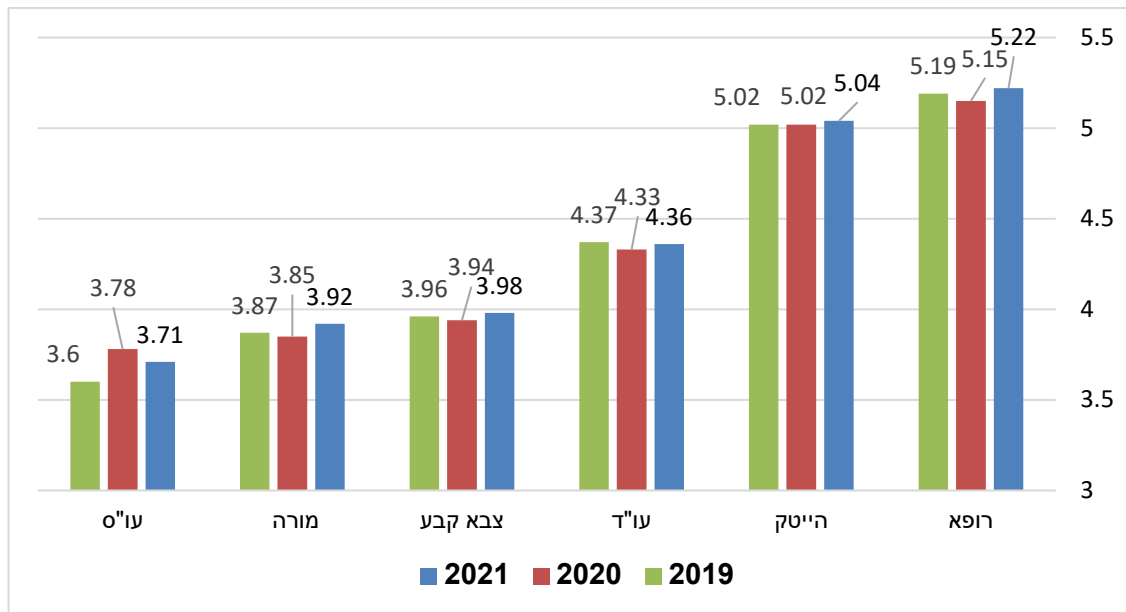
עמדות משיבים כלפי מעמד המורה בהשוואה למקצועות אחרים

תחילה, בחנו את עמדות המשיבים כלפי המקצועות השונים על-ידי חישוב מדד כללי של מעמד בעל מקצוע, שחושב כממוצע עמדות כלפי ממדים שונים שפורטו לעיל. הציון במדד נע בין 1 (מעמד נמוך) ל 6 (מעמד גבוה). לוח 2 מציג את הממוצעים של המדד הכללי של ששת המקצועות, בשנה הנוכחית, בהשוואה לשתי השנים שקדמו לה. הממוצעים מוצגים גם בתרשים 1.

לוח 1. ממוצעים (וסטיות תקן) של מדד מעמד המקצוע, בשנים 2019 - 2021

	2019	2020	2021	
רופא	5.19 (.56)	5.15 (.60)	5.22 (.57)	
הייטק	5.02 (.65)	5.02 (.67)	5.04 (.64)	
עו"ד	4.37(.80)	4.33 (.83)	4.36 (.80)	
צבא קבע	3.96(.85)	3.94 (.90)	3.98 (.83)	
מורה	3.87 (.71)	3.85 (.71)	3.92 (.73)	
עו"ס	3.60(.81)	3.78 (.77)	3.71 (.76)	

תרשים 1: ממוצעים של מדד מעמד המקצוע בשנים 2019 – 2021

כדי לבחון את ההבדלים בין המקצועות השונים לגבי המדד הכללי של מעמדם, נערך ניתוח שונות עם מדידות חוזרות והוא הצביע על אפקט מובהק, $F(5,2510)=566.70, P<.001$, ($\eta^2=.53$) הנובע מכך שמעמד הרופאים הוא הגבוה ביותר, לאחריו מעמד אנשי ההייטק המייצג עמדה הקרובה לגבוהה, לאחריו מעמד עורכי-הדין המייצג עמדה די גבוהה, לאחריו מעמד אנשי צבא הקבע שנבדל אף הוא מכל המקצועות האחרים למעט ממעמד המורה ולגבי שניהם העמדה היא בינונית ולבסוף מעמדם של העובדים הסוציאליים המייצג עמדה די נמוכה עד בינונית.

בדיקת השינויים במעמד של המקצועות השונים בין השנה הנוכחית לשנה הקודמת נעשתה באמצעות מבחני T והיא הראתה שינוי מובהק לגבי המעמד של רופא ($t= 1.89, p < .05$) ושינוי המתקרב למובהקות לגבי המעמד של מורה ($t= 1.54, p < .06$). בשני המקרים חל שיפור – המעמד של המקצוע אחרי "שנת קורונה" גבוה במקצת מאשר המעמד של אותו מקצוע לפני שנה זאת.

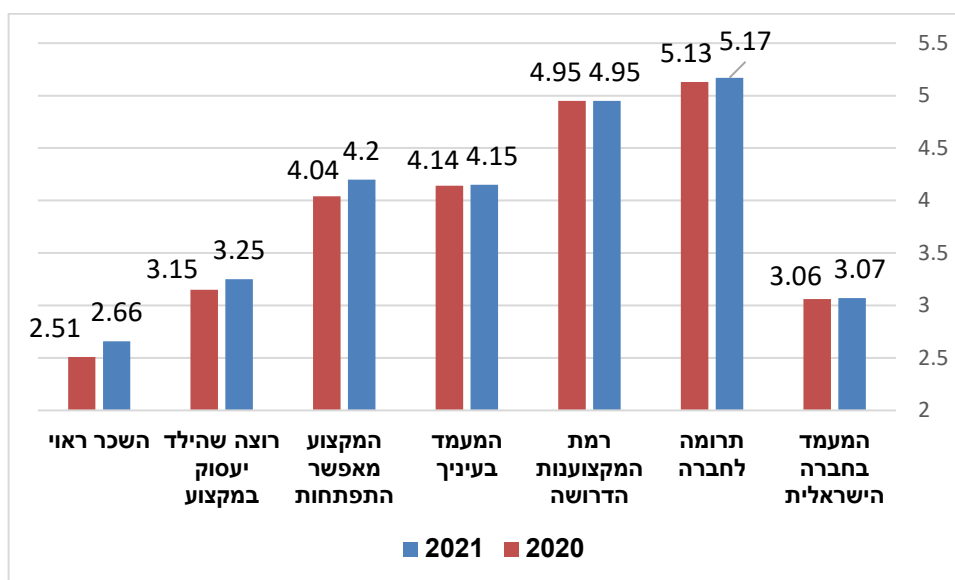
עמדות המשיבים כלפי מעמד המורה – ניתוח לפי ממדים

המדד הכללי של מעמד המקצוע מורכב משבעה ממדים, כמתואר בפרק השיטה. כדי לבחון את הפרופיל של מעמד המורה לפי ממדים אלה, ואת השינויים בחלו בהם בשנת הקורונה, חושבו ממוצעים וסטיות תקן של שבעת הממדים בשנה הנוכחית לעומת השנה שעברה, ונערכו מבחני T לבדיקת מובהקות השינוי. לוח 3 מציג את הממוצעים וסטיות התקן של הממדים, בשנתיים האחרונות. טווח הציונים נע בין 1 (נמוך) לבין 6 (גבוה).

לוח 3: ממוצעים וסטיות תקן של הממדים המרכיבים את מעמד המורה, בשנתיים האחרונות.

	2020	2021	
3.06 (1.10)	3.07 (.98)	המעמד בחברה הישראלית	
5.13 (1.02)	5.17 (.96)	תרומה לחברה	
4.95 (1.12)	4.95 (1.14)	רמת המקצוענות הדרושה	
4.14 (1.38)	4.15 (1.34)	המעמד בעיניך	
4.04 (1.34)	4.20 (1.35)	המקצוע מאפשר התפתחות	
3.15 (1.43)	3.25 (1.45)	רוצה שהילד יעסוק במקצוע	
2.51(1.25)	2.66 (1.30)	השכר ראוי	

תרשים 2: ממוצעים של הממדים המרכיבים את מעמד המורה, בשנתיים האחרונות.

הלוח והתרשים מלמדים על שונות גבוהה בין הממדים השונים: התרומה לחברה ורמת המקצוענות הדרושה ממורה נתפסות כגבוהות; המעמד בעיני המשיבים והפשרות להתפתחות, נתפסים ברמה בינונית-גבוהה; המעמד בעיני החברה, האטרקטיביות של המקצוע (רצון שהילד יעסוק בו) ונאותות השכר נתפסים ברמה בינונית. הפרופיל שהתקבל

השנה דומה מאד לזה שהתקבל בשנה שעברה (וגם בשנים שקדמו לה, מאז תחילת העברת הסקר, בשנת 2013).

בדקת השינויים בכל אחד מן הממדים בין 2020 ל 2021, באמצעות מבחן T, הראתה שיפור מובהק בשניים מהם: השכר ראוי ($t = 1.86, p < .05$) המקצוע מאפשר התפתחות, 1.88, ($t = p < .05$) ואפקט קרוב למובהקות בממד של אטרקטיביות (רצון שהילד יעסוק בהוראה).

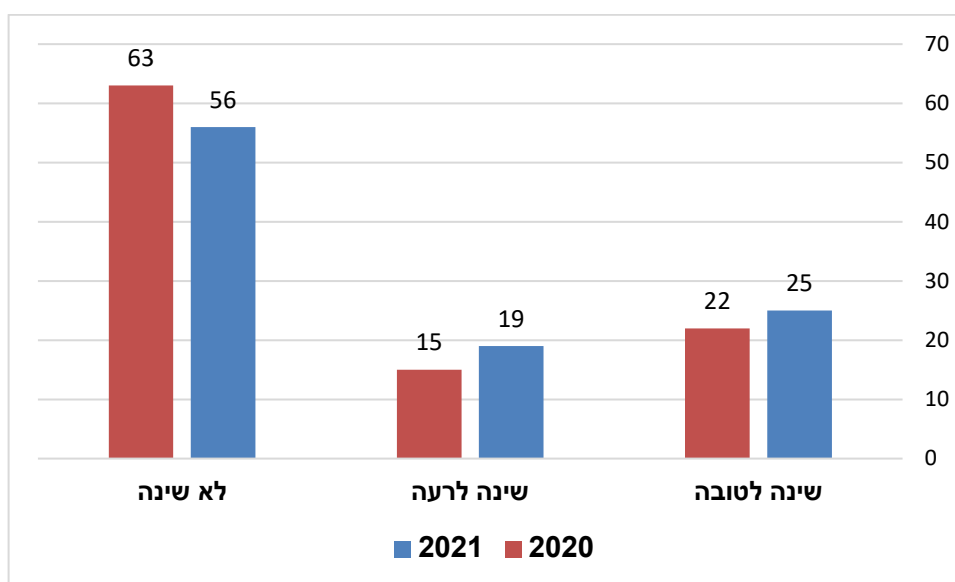
השפעת משבר הקורונה על מעמד המורה

כאמור בפרק המתודולוגיה, המשתתפים התבקשו לבחור אחת משלוש אפשרויות בנוגע להשפעת הקורונה על מעמד המורה בעיניהם. חושבה התפלגות המשיבים לאפשרויות אלה.

לוח 4 : התפלגות משיבים בנוגע להשפעת משבר הקורונה על מעמד המורה בשנת 2020 ובשנת 2021 (באחוזים)

(N=500) 2020			(N=500) 2021		
לא שינה	שינה לרעה	שינה לטובה	לא שינה	שינה לרעה	שינה לטובה
63	15	22	56	19	25

תרשים 3: השפעת משבר הקורונה על מעמד המורה

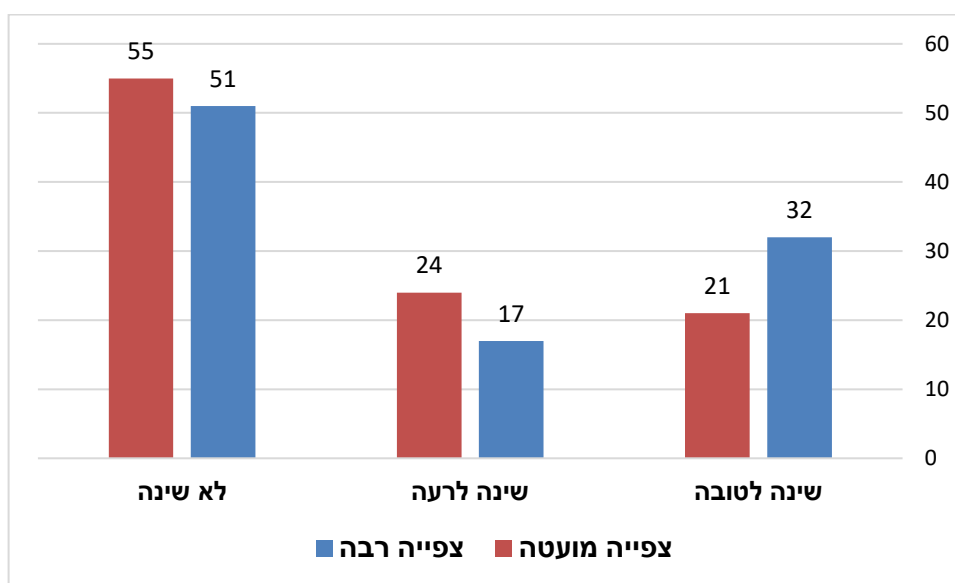
הלוח מראה כי השפעת משבר הקורונה על מעמד המורה (לחיוב או לשלילה) גבוה יותר השנה (44%) מאשר בשנה שעברה (37%). הבדל זה מובהק סטטיסטית כפי שמראה מבחן חי בריבוע ($X^2 = 5.09, p < .05$) אשר לכיוון ההשפעה, נמצא כי השנה, בדומה לשנה שעברה, אחוז גבוה יותר של משיבים דווחו על שינוי לטובה מאשר על שינוי לרעה. הואיל והשפעת

ההוראה מרחוק על מעמד המורה יכולה להיות קשורה למידת החשיפה של המשיבים להוראה עצמה, הוספנו למחקר שנערך השנה, שאלה על מידת הצפייה בשיעורי הזום של הילדים. חילקנו את המשיבים לקבוצה של צפייה מועטה (סימנו 1 עד 3 בסולם שח שש דרגות), המהווה 46% מהמשיבים, וצפייה רבה (סימנו 4 ומעלה בסולם) המהווים 54% מהמשיבים. בדקנו את התפלגות ההשפעה של הקורונה על מעמד המורה, בקרב כל אחת משתי הקבוצות בנפרד. התוצאות מוצגות בלוח 5.

לוח 5: התפלגות משיבים בנוגע להשפעת משבר הקורונה על מעמד המורה בזיקה למידת הצפייה בשיעורי הזום, בשנת 2021

צפייה מועטה (N=159)			צפייה רבה (N=184)		
לא שינה	שינה לרעה	שינה לטובה	לא שינה	שינה לרעה	שינה לטובה
55	24	21	51	17	32

תרשים 4: השפעת משבר הקורונה על מעמד המורה בזיקה למידת הצפייה בפעילויות הזום

הלוח מראה על דפוס שונה לגמרי של השפעת הקורונה על מעמד המורה: בקרב משיבים שצפו בשיעורי הזום, ההשפעה החיובית גבוהה פי שניים כמעט מההשפעה השלילית, ואילו בקרב משיבים שלא צפו, ההשפעה השלילית גבוהה מעט יותר מההשפעה החיובית.

ניתוח נימוקים

המשיבים התבקשו לנמק את התשובה בנוגע להשפעת הקורונה על מעמד המורה. נערך ניתוח תוכן נפרד לנימוקים שניתנו להשפעה החיובית ולנימוקים שניתנו להשפעה השלילית. תוצאות הניתוח מוצגות להלן.

נימוקים להשפעה חיובית

מסירות לעבודה והשקעה בתנאים של לחץ

- המורים היו צריכים ללמד את עצמם באופן מידי, דרך עבודה שונה לחלוטין ללמד. להסתגל למשהו אחר שלא לימדו אותם, בנוסף, יש להם את המשפחה שלהם שעליהם לטפל בה בו זמנית עם ללמד. קשה. שאפו.
- המורים עובדים מאוד קשה בהכנת כל הזומים לתלמידים בעזרה מרחוק לתלמידים, ולרובם יש ילדים משלהם שגם הם צריכים סיוע.
- למדנו להעריך קצת יותר את המורים שמשקיעים זמן עבודה מהבית, אנחנו נוכחים לדעת באופן יום יומי את המסירות שיש למורים לילדים, ללימוד ולפן הרגשי שלהם בימים טרופים אלו.
- ראיתי גננות מסורות יותר ממה שחשבתי
- כל הכבוד לעוסקים במקצוע – אני לא חושבת שהייתי מצליחה להתמודד עם 20-30 תלמידים – לא בזום ולא בכתה.
- המאמץ שהמורים נדרשו להשקיע הוא כפול אם לא יותר מאשר בזמנים רגילים. קשה להשתלט על כיתה גם ככה, על אחת כמה וכמה בזום.
- המורות נדרשות כעת להרבה יותר וכולם חושבים שהן "עובדות מהבית"

יכולות מקצועיות גבוהות

- מסתבר שלמרות כל הציפיות, המורים מצליחים לגרום לתלמידים לעשות מעשים טובים בבי"ס. מי היה מאמין שדור המסכים בכלל רוצה לחזור לבי"ס?
- הלימוד מרחוק קשה יותר מהפרונטלי ולא מוערך על ידי הציבור
- ראינו את תפקיד המורה ושליחותו בזום, אתה מקבל הצצה חד פעמים להתמודדות המטורפת של המורים עם כמות גדולה של ילדים, הפרעות, שיח ללא נימוס וזלזול רב של הורים בעיקר בדרישות המורה והמערכת.
- קיבלתי אפשרות לעקוב מקרוב, וראיתי מורים מדהימים, אכפתיים, מקצועיים, אנושיים.

- כעת שההורים יותר מעורבים בלימודים, רואים את המאמצים בזום ותפקוד הילדים מבחינה לימודית – יש יותר הערכה.
- גם כך הערכתי מאוד.. ואז, בקורונה, כשאני בבית – ראיתי את המחנכת של בתי (כתה ח') בפעולה, זכיתי להיות הזבוב על הקיר כמה פעמים – וזה היה מרגש. מדהים. החום והאהבה שהיא מקרינה לתלמידים מבלי לפגוע במקצועיות ובסמכות, ובכלל רואה את האתגרים שבעבודת המורים.

נימוקים להשפעה שלילית

יכולת מקצועית נמוכה

- נראה שהיכולת של המורים להסתגל למציאות של למידה מרחוק אינה גבוהה
- מורים רבים לא מוכנים לאתגר הטכנולוגי
- רוב המורים התלוננו נגד למידה בזום ולא הסתדרו עם זה
- המעמד נשחק יותר והפגין את חולשתו של המורה ביכולת שלו לעניין ולשלוט על חינוך הכיתה
- התלמידים מבריזים משיעורים ולא נותנים כבוד למורים

פער בין תגמולים להשקעה

- מקבלים שכר סתם על משהו שלא תורם לתלמידים
- דואגים בעיקר לעצמם, מצטיירים כאנשים בטלנים
- לדעתי, הם אינם צריכים לקבל משכורת מלאה, כשההורים ממלאים חלק נכבד מתפקידם, וחלקם לפחות מנצל זאת לרעה ולא משקיע כנדרש בילדים.
- ככל שהמורים עובדים פחות כך הם מתוגמלים יותר ודורשים עוד יותר. כשכל המשק קורס ואנשים בקושי מתפרנסים, אם בכלל, המורים יושבים בבית עם ילדיהם, מבליים ולא מוכנים לוותר על פסיק או להחזיר חלק מהימים

עמדות כלפי תפקוד המורים בתקופת הקורונה

המשתתפים התבקשו להביע את עמדתם בנוגע למספר היבטים של תפקוד המורים בתקופת הקורונה. סטטיסטיקה תיאורית של התשובות לשאלות אלה מוצגת בלוח 6. התוצאות מתייחסות להורים שהרבו לצפות במפגשי הזום סולם המדידה נע מ 1 (נמוך) ל 6 (גבוה)

לוח 6 - סטטיסטיקה תיאורית של עמדות המשיבים כלפי המורים בתקופת הקורונה (N=180)

סטיית תקן	מוצע	% המסכימים במידה רבה	ההיגד
1.34	3.82	57	רמת ההוראה במפגשי הזום הייתה גבוהה
1.35	4.06	68	חומרי הלימוד א-סינכרוניים (מצגות, סרטונים) שקבלו הילדים סייעו ללמידה
1.24	3.97	65	השליטה של המורים בטכנולוגיה הייתה גבוהה
1.25	4.81	85	מסירות המורים לעבודתם הייתה גבוהה
1.43	4.35	77	אני מרוצה מהקשר בין המורה לבין הילד שלי בתקופת הקורונה
1.37	4.31	76	אני מרוצה מהקשר בין המורה לביני בתקופת הקורונה

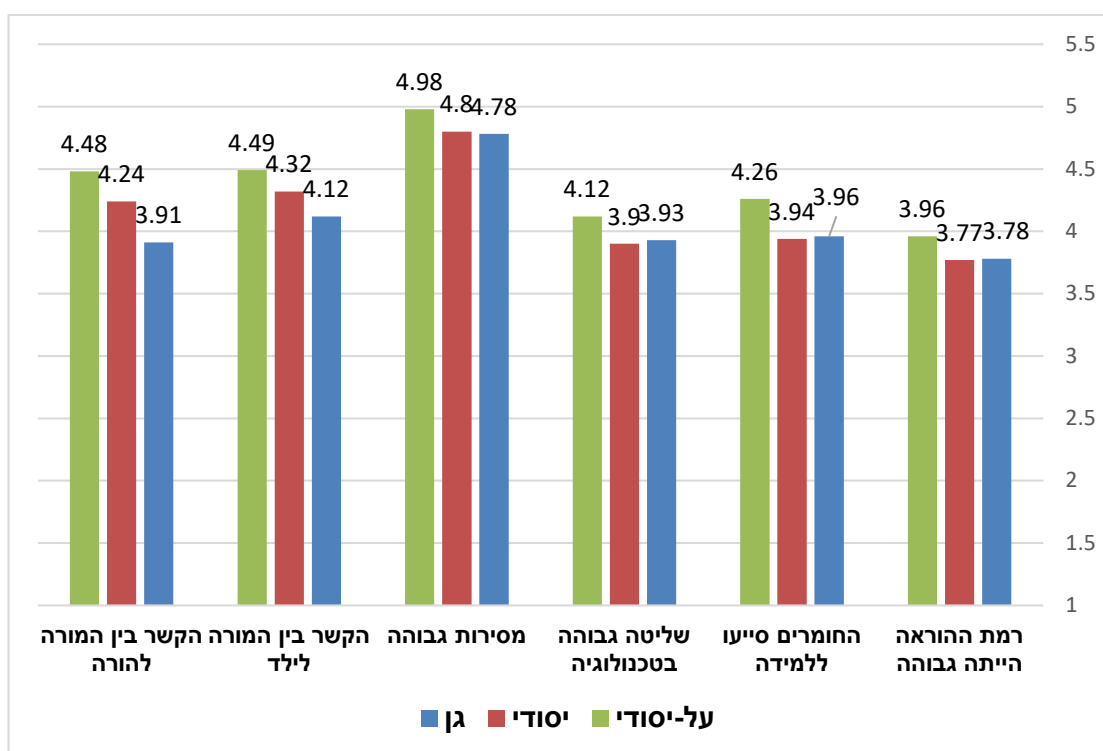
התוצאות מראות כי רוב המשיבים מעריכים את המסירות של המורים לעבודתם כגבוהה. כמו כן, רוב המשיבים מביעים עמדות חיוביות בנוגע להיבט הרגשי של עבודת המורים בקורונה – הקשר של המורה עם הילד, ועם ההורים. העמדות כלפי איכות ההוראה הן ברמה בינונית – גבוהה.

נערכה השוואה בין הורים לילדים בגן, בבית ספר יסודי ובבית ספר על-יסודי, לגבי השאלות האלה. הממוצעים מוצגים בלוח 7. סולם המדידה נע מ 1 (נמוך) ל 6 (גבוה)

לוח 7 - השוואה בין הורים לילדים בגן, בבית הספר היסודי ובבית הספר העל-יסודי

ההיגד	גן	יסודי	על-יסודי
רמת ההוראה במפגשי הזום הייתה גבוהה	3.78	3.77	3.96
חומרי הלימוד א-סינכרוניים (מצגות, סרטונים) שקיבלו הילדים סייעו ללמידה	3.96	3.94	4.26
השליטה של המורים בטכנולוגיה הייתה גבוהה	3.93	3.90	4.12
מסירות המורים לעבודתם הייתה גבוהה	4.78	4.80	4.98
אני מרוצה מהקשר בין המורה לבין הילד שלי בתקופת הקורונה	4.12	4.32	4.49
אני מרוצה מהקשר בין המורה לביני בתקופת הקורונה	3.91	4.24	4.48

תרשים 5: השוואה בין הורים לילדים בגן, בבית הספר היסודי ובבית הספר העל-יסודי

דיון

המחקר בחן את מעמד המורה בתום שנה לשינויים הדרמטיים שהתחוללו במערכת החינוך בעקבות מגפת הקורונה. השינוי המרכזי התבטא במעבר פתאומי וגורף למתכונת של הוראה מרחוק, אשר חייב את המורים להתאים את ההוראה לסביבה מקוונת וללמוד מיומנויות חדשות ללא הכנה מוקדמת. כמו כן נאלצו המורים להתמודד עם לחצים נוספים, ובהם עמימות גבוהה באשר לשינויים במתכונת הפעילות, מוטיבציה נמוכה של תלמידים להשתתף בשיעורי הזום וקשיים כתוצאה ממילוי תפקיד של הורים, עם הילדים בבית, במקביל לעבודת ההוראה. החשיפה התקשורתית של המורים ושל מערכת החינוך כולה הייתה גבוהה במהלך כל השנה ועל כן יש עניין מיוחד לבחון האם חלו שינויים בתפיסת המעמד החברתי של מורים. נקטנו בשתי דרכים כדי לבחון את השפעת הקורונה על מעמד המורה. דרך אחת היא שאלון אחיד שפותח במכללת לוינסקי לחינוך ומשמש למדידת מעמד המורה מידי שנה, בשש השנים האחרונות. דרך שנייה היא שאלות ישירות בנוגע להשפעת תקופת הקורונה על מעמד המורה. התוצאות שהתקבלו בדרך הראשונה מעידות על שיפור קל מאד בציון הכללי של מעמד המורה במחקר הנוכחי, בהשוואה לשנה שעברה. מבין חמשת המקצועו האחרים שנבחנו בשאלון, גם מעמד הרופא השתפר, וגם הוא, באופן מתן מאד. יתכן כי השיפור במעמד החברתי של מורים ושל רופאים נבע מכך שהם נשאו בעול של ההתמודדות ול הקורונה, יותר מאשר אנשי הייטק,

עורכי דין, אנשי צבא ועובדים סוציאליים, שנכללו במחקר. ניתוח מפורט יותר של השינויים במעמד המורה מראה שיפור בשלושה ממדים – ההתפתחות המקצועית, האטרקטיביות של המקצוע (רצון שהילד יעסוק בו) ונאותות השכר. גם השינויים האלה הו אמנם מובהקים מבחינה סטטיסטית, אך בעלי עוצמה חלשה.

התוצאות שהתקבלו בדרך השנייה מגלות כי כמחצית המשיבים שינו את דעתם לגבי מעמד המורה בעקבות הקורונה. חלקם שינו לטובה את דעתם בנוגע למורים, וחלקם שינו לרעה. הכיוון השכיח של השינוי היה תלוי במידת החשיפה של המשיבים לעבודת המורה בפועל. מהמחקר עולה כי יותר ממחצית המשיבים הרבו לצפות במפגשי הזום של המורים עם כיתותיהם. בקרב משיבים שצפו במפגשים אלה, השינוי לטובה היה שכיח פי שניים מאשר השינוי לרעה ואילו בקרב משיבים שמיעטו לצפות במפגשי הזום, השינוי החיובי היה דומה בשכיחותו לשינוי השלילי. סביר להניח כי הקשר בין הצפייה במפגשים לבין השינוי בהערכת המורה, פעל לשני הכיוונים: הצפייה לא רק השפיעה על תפיסת מעמד המורה, אלא גם הושפעה ממנה, כך שהימנעות מצפייה בשיעורים נבעה מדיעה שלילית מוקדמת על יכותם של המורים, יחד עם זאת, הממצא שבקרב הצופים בשיעורים היה שיעור גבוה בהרבה של שינוי לטובה, מהווה עדות לאיכות גבוהה של המורים. מסקנה זאת מקבלת תמיכה מהנימוקים הפתוחים, שבהם תיארו המשיבים את המסירות, ההשקעה, השליטה בטכנולוגיה וההתמודדות המוצלחת במשימה הקשה של ניהול כיתה בתנאי לחץ. עמדות חיוביות כלפי תפקוד המורים במהלך הקורונה נמצאו גם בשאלות סגורות בשאלון. שביעות רצון גבוהה במיוחד הובעה ביחס להיבט הרגשי – קידום הקשר בין המורה לילד ובין המורה להורה. גם בהיבט הפדגוגי, רוב המשיבים היו מרוצים מרמת ההוראה בזום ומחומרי הלימוד ה-א-סינכרוניים ששלחו הורים לתלמידים. ניתן לסכם לומר, כי אם ההמורים היו מקבלים ציון על תפקודם במהלך תקופת הקורונה מרובת האתגרים והלחצים, משתתפי המחקר נותנים להם ציון טוב.

על אף ההערכה הגבוהה שזכו בה המורים, השיפור במעמדם כפי שנמצא בשאלון האחיד המועבר כל שנה, הוא קל והמיקום היחסי שלהם בין כל המקצועות לא השתנה. מעמד המורה ממקום אחרי המעמד של רופא, איש היי טק, עורך דין ואיש צבא קבע ולפני המעמד של עובד סוציאלי. מתברר, אם כך, שעל אף שינויים מטלטלים בעבודתם של המורים, שהתגייסו להמשיך ברצף ההוראה בתנאים של לחץ ועומס בלתי רגילים, שלמדו מהיום למחר שיטות חדשות והשכילו ליישם אותן בכיתה – לא חל שינוי מהותי במעמד החברתי של מקצוע ההוראה. נראה כי מעמד המורה בישראל התעצב בתודעה של האוכלוסייה במשך שנים, והוא עמיד בפני שינויים הנגרמים על ידי משברים בלתי מתוכננים. יתכן כי שיפור מהותי במעמד המורה יצמח משינויים מתוכננים, אשר יושמו במקומות אחרים בעולם ושיפרו מאד את מעמד המורה. שינויים אלה כוללים, בין השאר, מתן אוטונומיה גבוהה יותר לבתי ספר ולמורים, העלאת איכות הפרופיל של המוכשרים להוראה והעלאת התגמול עבור עבודת ההוראה.